

Rudolf Brajčić

KRŠĆANI U DANAŠNJEM SVIJETU

Nastojeći izvršiti svoju spasiteljsku misiju, Crkva se želi ostvariti u današnjem svijetu kakav jest, dijeleći s njime »radost i nadu, žalost i tjeskobu našega vremena« (GS 1). Zna i razumije da je danas prebačen životni naglasak s kultnog na radno, sa službe Bogu u hranu na službu Bogu i bližnjemu u svijetu, s »Boga na oblacima« na Boga u ljudima i stvarima oko nas. Zato posvećivati za nju danas znači humanizirati, tj. voditi čovjeka k Bogu i sjedinjenju s Kristom po znanosti i tehnici, kojima se danas čovjek bavi i razvija, te po prognoziranju i planiranju čovječnije budućnosti čovječanstva. Ona, doduše, vjeruje i želi ostvariti transcendentni humanizam, po kojem se čovjek otvara i sjedinjuje u ljubavi s Bogom, svojim Ocem, po milosti božanskog posinaštva prema Kristovoj slici, ali zna da transcendentni humanizam nije idealno ostvarljiv bez idealno ostvarenog ovozemnog humanizma. Nemoguće je potvrditi Boga i Krista ne potvrđujući čovjeka i čovjekove vrednote koje je Bog u nj postavio. Kao što ovozemni humanizam bez Boga nema svog konačnog opravdanja, tako ni religiozni život koji se u intimnosti duše obraća Bogu nema smisla bez gajenja ovozemnih vrednota. Bog, naime, traži od čovjeka da bude čovjek, da se razgradi do najviše mjere humanosti po obdjelavanju svijeta koji mu je dan najprije bitnošću svijeta i metafizičkom upravljenošću čovjeka na svijet, a onda investiturom po Božjoj riječi (Post 1, 28) pa da po tom obdjelavanju više postaje »totalitet i gospodar povijesti«. Stoga Crkva danas potiče svoje vjernike da se prihvate posla u najrazličitijim oblicima na razvijanju svijeta.

1. Rad

Kad vjernik djeluje u svom ovozemnom zanimanju, onda djeluje u svijetu, u obitelji i u ljudskom društvu kao član političke zajednice koja ovozemnim radom sebe sve više razvija i čovjeku pomaže da postigne

njegovo zemaljsko usavršenje. Ali pri tome on djeluje kao nosilac milosti i pripadnik Božjeg naroda pa njegov rad ima nenadomjestivu važnost za pokristovljenje svijeta i za Božje kraljevstvo u njemu.

Po kršćanima u svijetu Krist je živ i djelotvoran u čovjekovoj misli i u njegovim sudovima o svim zemaljskim stvarnostima, o bogatstvu i o siromaštvu, o bolesti i o zdravlju, o braku i o obiteljskom životu, o svim zemaljskim pothvatima. Po njima Krist živi i djeluje u čovjekovim brigama, u njegovu osjećaju, u njegovoj ljubavi i njegovim zemaljskim nadanjima. A kada Krist živi i djeluje u čovjeku, onda se to Kristovo djelovanje odražuje i u samim stvarima i ustanovama s kojima se čovjek bavi: u ekonomiji, tehnici, kulturi itd. Sve ovozemne stvari dobivaju po tom svoje usmjerenje prema Kristu kao svome konačnom cilju. Svijet je po utjelovljenju postao svetiji nego što je bio po stvaranju. I on je skupa s čovjekom pozvan da preko čovjeka sudjeluje u božanskom životu u Kristu. To se njegovo sudjelovanje u božanskom životu ostvaruje po kršćaninovu djelovanju na svijet. Od početka stvaranja već je sve upravljeno prema spasenju u Kristu. Po utjelovljenju je sve finalizirano prema ostvarenom spasenju. U svima se njima skriva mogućnost ostvarenja Božjega kraljevstva. Prihvaćajući kršćanin rad u svijetu (znanstveni rad, zdravstveni rad, proširenje produkcije, tehnički napredak, znanstveno istraživanje, kulturu tijela), radi na uključenju ovozemaljskih vrijednosti u Krista, koji kroz pashalni misterij sve diže u Božju slavu (Usp. A. Auer, Kirche und Welt, u F. Holböck — The Sartory OSB, Mysterium Kirche, II, 1962, str. 504 sl.).

Općenita je težnja danas »tako urediti politički, socijalni i ekonomski poredak da sve bolje služi čovjeku i pomogne pojedincima i grupama da afirmiraju i razviju sebi svojstveno dostojanstvo« (GS 9, 1). Cjelokupan, dakle, rad u svijetu ide danas za tim da što svestranije razvije čovjeka, da ondje gdje postoje neljudski uvjeti života te uvjete učini ljudskima, a ondje gdje su na ljudskoj razini da ih učini iz dana u dan sve ljudskijima. Narode koje pritišće glad treba osloboditi od te nevolje. Ženi valja pribaviti ljudsko dostojanstvo i ravnopravnost. Radnicima treba pružiti mogućnost »da u radu razvijaju svoje osobne vrijednosti i omogućiti njihovo sudjelovanje u ekonomskom, društvenom, političkom i u kulturnom životu«. Dok se tako po današnjem mnogovrsnom djelovanju u svijetu ide za pridizanjem i razvijanjem pojedinaca, pojedinih redova i staleža te pojedinih naroda, u isto se vrijeme ide za planetarizacijom, tj. za organizacijom rada na općeljudskom planu, kojemu je svrha sve ljude sjediniti u jednu ljudsku obitelj, u čijem bi krilu svaki pojedinac uživao potpun i slobodan život dostojan čovjeka. Dakako da razne ideologije idu za tim ciljevima sebi vlastitim smjernicama i socijalnim oblicima, ali nikome ne treba nijekati iskrenost uložениh napora za bolji i humaniji svijet. Stoga se kršćanin svojim radom u svijetu i našem društvu »povezuje sa svojom braćom, služi im i iskazuje autentičnu ljubav« (GS 67, 2). Danas se upravo zbog velikog tehničkog i ekonomskog napretka

stavljena u službu humaniziranja čovjeka pred nama otvorilo novo polje vršenja temeljnog evanđeoskog zakona ljubavi bližnjega. Dok smo prije samo u privilegiranim časovima vršili djela milosrđa, kad smo na svojem pragu primali siromahe, danas sav naš rad, kojim uzdržavamo sebe i svoje, zbog opće ljudske povezanosti današnjeg djelovanja kojim se provodi humaniziranje čovječanstva, uz vrelo našeg prihoda, predstavlja i doprinos za bližnjega. I danas valja taj rad iz te ljubavi prema bližnjemu preuzeti i u toj ga ljubavi obavljati. Crkva nije nikad u svojoj povijesti stajala pred takvim mogućnostima ostvarenja svoga bića, koje je sve u tom da bude za druge kao što je Isus bio i da ljubi druge kao što je Isus nas ljubio. Nikad u svojoj povijesti nije stajala pred tako širokim, sveobuhvatnim općeljudskim pothvatom humaniziranja. Stoga smatra da je danas za nju, utemeljenu na evanđeoskom zakonu ljubavi, kucnuo pravi čas, njezin Kairos. Koliko će Crkva taj čas iskoristiti, koliko te ponudene šanse ostvariti, ovisi o kršćanima u svijetu i o mjeri njihove ljubavi kojom se svojim dnevnim poslovima uključuju u današnji proces preobrazbe svijeta. Nekoć je Crkva sama obavila uljudbu Evrope. Danas joj se pruža sudjelovanje, na uljudbi cijele Zemlje, da je obavi istim žarom kojim ju je u ranom srednjem vijeku obavljala. Tada je glavni posao bio u rukama redovnika i svećenika, dok je mnoštvo vjernika bilo više pasivno. Danas je glavni posao na vjernicima u svijetu a udio Crkve u humaniziranju današnjeg društva bit će rezultat njihova naprezanja.

Kršćanima radnicima u ovozemnim zanimanjima neće stoga biti najvažniji dobri radni uvjeti i plaća, premda će se i za njih zalagati i ići za plaćom koja je dostatna »za osiguranje sredstava za dostojno materijalno, društveno, kulturno i duhovno življenje njih i njihovih« (GS 67, 2), nego će im isto tako biti važna mogućnost sudjelovanja u organima upravljanja i osjećaj da su vlasnici rada koji obavljaju kao znak da rad obavljaju ljudskim dostojanstvom u sklopu pokristovljenja svijeta i ljubavi prema braći ljudima te s obzirom na opće dobro, zalažući se za pravdu i čestitost. Neprestano će također držati pred očima riječi Drugog vatikanskog sabora: »Kada, dakle, djeluju kao građani svijeta, bilo pojedinačno bilo skupno, treba da ne samo poštuju zakone koji su svojstveni pojedinoj struci nego i da nastoje steći pravu stručnost nad tim područjima. Rado će surađivati s onima koji rade na istim ciljevima. Svjesni zahtjeva svoje vjere (odgovornosti koju im nameće) i puni njezine snage treba da bez oklijevanja, gdje god ustreba, poduzmu nove inicijative i da ih provode u djelo« (GS 43, 2).

Posebno je dužnost prosvjetnih radnika služenje društvu jer odgoj zauzima važno značenje u ljudskom društvu i životu i njegov utjecaj na društveni napredak našeg doba sve više raste. Osobito je važno uočiti smisao autonomije ovozemnih stvarnosti na prosvjetnom polju, na kojem kod nas ne postoje katoličke škole. Svim, naime, znanostima i umijećima treba priznati njihove vlastite metode neovisne o vjeri. Ne postoji katolička znanost. Ona je također i izvan ideologija. Ne postoji ni socijalistička znanost. Kao što se znanost u istraživanju rukovodi svojim vlastitim

metodama i slobodna je od vjere, tako se svojim vlastitim metodama didaktički predaje neovisno od vjere. Taj posao može obavljati jednako vjernik i nevjernik. Budući da je djelo poučavanja mladeži u naravnim istinama velika vrijednost i veliko dobro u sebi, čini dobro kad god ga obavlja, to veće što ga obavlja stručnije. Stoga potičemo vjernike da se ne susprežu od te odgovorne službe i da nastoje da na prosvjetnom polju postanu stručnjaci i izvrsni pedagozi kako bi mogli sudjelovati i u izradbi što suvremenijih školskih planova i programa.

2. *Političko djelovanje*

Kršćani koji žive u političkoj zajednici dužni su se brinuti za opće dobro te zajednice. To je najbogatiji izraz njihove ljubavi prema bližnjemu. »Svi kršćani treba da u političkoj zajednici postanu svjesni ovog posebnog poziva« (GS 75, 5). Ne samo da nije bolje nego je zlo napustiti brigu za opće dobro i baviti se isključivo svojim malim privatnim stvarima. Briga za opće dobro nije samo onih koji upravljaju nego svih članova političke zajednice jer je opće dobro njihovo vlastito dobro. Opće dobro se, naime, sastoji u zbiru onih društvenih, ekonomskih, kulturnih i ostalih uvjeta u kojima pojedinci, obitelji i pojedine skupine mogu dobro i nesmetano razvijati svoje sposobnosti i ostvariti svoje mogućnosti. Budući da su ljudske mogućnosti ostvarivanja neiscrpljive i sposobnosti neizmjerljive, opće dobro je dinamičkog karaktera, ono nije nikad dovoljno postignuto nego ga valja uvijek i neprestano još više isticati, nije nikada dovoljno dobro, ono uvijek mora biti bolje — dakako, prema stvarnim mogućnostima političke zajednice u času u kojem ga ostvaruje. Iz toga se rađa nužda da svi budu uvijek zauzeti na što boljem i djelotvornijem organiziranju zajedničkih nastojanja za postizanje općeg dobra (Usp. T. J. Šagi-Bunić, Ali drugog puta nema, KS, 1969, str. 349).

Mi se kršćani ne smijemo ponašati tako kao da bismo »sve recepte za ovaj svijet imali u svom džepu« i kao da se radi jedino o tome da ih svijet pravo i vjerno provede u život. Svijet nam ne vjeruje ako mu nudimo samo načela po kojima će zadobiti svoje spasenje. On od nas traži konkretne prijedloge jer se nalazi u konkretnim prilikama i s konkretnim zadacima. Mi moramo imati smjelosti takve prijedloge i davati i preuzeti na se za njih povijesnu odgovornost, ali ne u ime kršćanstva i Crkve. Kad je, naime, u pitanju konkretan program, onda je kršćanstvo i Crkva prema tome programu indiferentna (depolitiziranost Crkve), i to ne u ime političkog oportuniteta, nego gonjena svojom vlastitom biti po kojoj se može ostvariti u ovakvom ili onakvom poretku, u ovakvim ili onakvim putevima, koji vode k općem dobru. Kada te programe stvaramo i izvodimo, mi ih izvodimo na svoju vlastitu odgovornost, ali koju ne smijemo izbjegavati (Usp. K. Rahner, Sendung und Gnade, Tyrolia Verlag, 1961, str. 21).

Budući da su ovozemna zanimanja, uključivši i politiku, čovjekova ostvarivanja na profanom području, a ne na kultnom, njih može obavljati

i izvoditi po njihovim imanentnim zakonima jednako vjernik i nevjernik. Stoga je svaka diskriminacija, osim na podlozi stručnosti, po kojoj vjernik ne bi imao jednake šanse s ostalim građanima za opće dobro, šteta za samo opće dobro, a po tome i za samu političku zajednicu. Jednako bi bila šteta za političku zajednicu praviti diskriminaciju s naše strane kao da oni koji nisu s nama istoga mišljenja ne mogu iskreno raditi na podizanju općega dobra. Tko u programima i djelima ljudi protivnih mišljenja vidi dobro, koje ti programi i djela u sebi imaju i zna se pobrinuti da ta dobra, koja mi nismo zbog svojih propusta, a katkada i zbog grijeha uzimali u obzir, budu ostvarena, ne čini kompromis nego vrši dužnost, koja mu se kao kršćaninu nameće. Bila bi, naime, hereza a ne kršćanska istina vjerovati da postoji u svijetu apsolutno zlo koje treba odbaciti ili apsolutno dobro koje jedino smijemo i možemo prihvatiti (Usp. K. Rahner, *Sendung und Gnade*, str. 22).

3. Rad u raznim društvima

Ako bacimo pogled na čovjekovo djelovanje u svijetu i na njegovo profano ostvarivanje pod vidom kulture, vidimo da je kršćanin i pod tim vidom odgovoran za bližnjega, koji na temelju svoje ljudske osobe jedino putem kulture, tj. njegovanjem prirodnih dobara i prirodnih vrijednosti, može doći do potpune i prave čovječnosti. Kulturom »čovjek izgrađuje i razvija svoje mnogostruke duševne i tjelesne darove te nastoji da spoznajom i radom sebi podvrgne svijet; čini sve čovječnijim društveni život, i to u obitelji, kao i u cijelom građanskom društvu, moralnim napretkom i napretkom institucija; konačno tijekom vremena izražava, saopćuje i čuva u svojim djelima velika duhovna iskustva i težnje da one služe napretku mnogih, dapače i cijelog čovječanstva« (GS 53, 2).

Današnji napredak znanosti i tehnike, na kojem se temelji moderna kultura, može pogodovati nevjeri, čovjek se na temelju današnjeg otkrića može samouvjeriti o svojoj vlastitoj dostatnosti, može se također odati praktičnom materijalizmu — ali se ne mogu poreći naravne specifične vrednote današnjeg kulturnog djelovanja: »znanstveni rad i stroga kritičnost u znanstvenom istraživanju, nužnost zajedničkog rada u ekipama, osjećaj međunarodne solidarnosti, sve življa svijest odgovornosti stručnjaka da pomognu, pa i zaštite ljude, spremnost da svima osiguraju povoljne životne uvjete, osobito onima koji su lišeni osobne odgovornosti ili koji pate zbog kulturnog siromaštva« (GS 57, 6).

Sav kulturni rad, tj. različite znanosti, kao što su filozofija, povijest, matematika, prirodne znanosti, njegovanje raznih umjetnosti, kao što su literatura, slikarstvo, glazba, arhitektura, kultura tijela putem raznih sportova i natjecanja provode se kroz različite ustanove i različita društva. Kršćani moraju, jer ne mogu biti kršćani a da ne budu ljudi, biti stvaraoci na svim područjima kulture, rame uz rame s ostalim kao ravnopravni članovi istih institucija i istih društava od čisto znanstvenih do sportskih i turističkih. Kemija je, na primjer, znanost a ne konfesija ili ideologija,

pa se njome mogu baviti i unaprijediti je vjerni i nevjerni i zajedno mogu raditi na području kemije, kao što zajedno mogu graditi kuću za stanovanje. I kad već zajednički grade kuću za stanovanje, zašto ne bi zajednički gradili kuću kulture, u kojoj bi se svi ljudskije osjećali, bili bolji kao ljudi? Makar javni kulturni rad ne bio nošen kršćanskom ideologijom, on je u sebi i po sebi dobra stvar, kojoj se vjernik može slobodno posvetiti, dapače i mora posvetiti kako bi njegovim radom kulturne prirodne vrednote bile prožete transcendencijom i bile upravljene prema njoj snagom njegove vjere i milosnog života koji u sebi kao kršćanin nosi.

4. *Karitas*

Kao Božja prisutnost u svijetu, Crkva je ne samo prisutnost Božje Istine nego i prisutnost Božje Ljubavi, jer se Božji život ne završuje Božjom Riječi, nego se završuje tek Ljubavlju, koja je Duh Sveti tako da je ondje gdje je prisutna ljubav prisutna i istina pa možemo reći da se cijeli kršćanski bitak sastoji zapravo u ljubavi i da je kršćanin najbolje definiran analogno prema Ivanovoj definiciji Boga: kršćanin je ljubav. I doista, ako smo eshatološka zajednica, kojoj je darovan Duh Sveti, koji je po svom osobnom sadržaju Ljubav, onda možemo učiniti Boga prisutnim i vidljivim u svijetu jedino po ljubavi. Mi uvijek mislimo da je propovijedanje i naviještanje Radosne vijesti riječima na prvom mjestu. Ni u Isusovu životu riječ nije bila na prvom mjestu, nego djelo. Riječ je tek nadolazila da protumači Isusova djela. Isus najprije vrši volju svog nebeskog Oca i čini djela koja mu je naložio Otac. Glavna zadaća njegova života nije riječ, nego djelo, to jest smrt na križu koju je prihvatio i podnio svim energijama svoga bića. Riječ pridolazi da protumači otkupiteljsko značenje smrti na križu, bilo da je izgovorena prije ili poslije križa. Sam Isus i njegovo djelo — to je objava i Božji dar nama. Isusove su propovijedi išle za tim da nam to rasvijetle i razjasne, da nam kažu tko je i što je on i što njegovo djelovanje znači za nas. Ne prvotno po riječima Crkve, nego po njoj samoj i po njezinim djelima Bog je poslije Krista prisutan svijetu i njemu se dariva. Djela Crkve su djela ljubavi jer je njezina duša Duh Sveti, koji je ljubav. Uloga Crkve nije prvotno propovijedati, nego djelovati i vršiti spasenje, vršiti djela Duha, djela ljubavi, od sakramentalnih čina do najrazličitijih djela milosrđa. Riječ je samo sredstvo kojim ona prethodno uvodi u smisao svoga djelovanja ili ga naknadno tumači. Crkva bez djelovanja nema prava na propovijedanje jer nema što razjašnjavati. Ako želimo današnjem svijetu nešto reći, onda moramo u tom današnjem svijetu djelovati i nešto u njemu učiniti što bismo mu svojom riječju protumačili kao njegovo spasenje, onda moramo u svijetu činiti djela ljubavi, koja su djela Crkve kao univerzalnog sakramenta spasenja. Crkva, a to smo mi, mora se svijetu najprije dati da bi se mogla svijetu izreći. Crkva je prije svega događaj, a tek onda institucija objavljene istine.

Mi nismo neki rezervoari ljubavi, kao da bi se radilo samo o tome da se otvorimo prema drugima pa da bi time bilo sve učinjeno, sve dogotovljeno. Djela su ljubavi naše vlastito kršćansko samoostvarenje pa ljubiti bližnjega znači sebe kršćanski stvarati. Ako tih djela u našem dnevnom životu nema, »religiozni život« naše kršćanske zajednice je laž. Poticaj na ljubav jest poticaj na pravi kršćanski život. Pa gdje ona zataji, s pravom se sa zabrinutošću pitamo: što je s našim kršćanstvom kao takvim? Pri tom nam bližnji ne služi za »ljestve po kojima se dižemo u nebo«, nego se mi, koji smo ono što smo jedino u zajedništvu s drugima, možemo normalno ostvariti jedino u zajedništvu s njima. Bližnji pripada našoj vlastitoj stvarnosti naš je brat. Zato bez njega ne možemo ostati u svojoj vlastitoj stvarnosti, a još se manje bez njega možemo razviti. Stoga ga treba ljubiti kao »samoga sebe« (Mt 22, 39). Kad Isus od nas traži to, onda nam ništa ne nalaže nego nas samo upozorava na nas same, na ono što smo i na ono što jedino možemo biti. I našom ljubavlju ljubimo zbilja bližnjega, a ne Boga u bližnjemu. Nije ni Bog ni Isus potreban naših cipela i naše košulje. Neki teolozi, koji govore o Bogu kao o dnu stvarnosti i kao o vječnom Ti prisutnom u bližnjima, zanemarujući Božju transcendenciju, uvjeravaju nas da se najbolje molimo kad pohađamo bolesnike i uopće kad radimo za bližnje, jer u njima najbolje susrećemo Boga. Takav govor ne samo da iskrivljuje pravi pojam molitve nego ubija i pravu ljubav prema bližnjemu. *Bližnji*, a ne Bog koji je u njima, očekuju našu riječ utjehe, našu ruku pomoćnicu i svoj susret s nama. Dakako da ljubeći njih, ljubimo ono što jesu: Božja djeca, a ne ono što nisu: najsavršeniji rezultat prirodnih sila. Naša ljubav nije samo filantropija.

Ako je karitas temeljna zadaća Crkve, onda se Crkva mora pokazati i kao karitativna zajednica. Stoga Crkva provodi zajednički i organizirani karitas. Taj zajednički i organizirani crkveni karitas ima svoje obrazloženje u tome što može prikladnije, temeljitije i dugotrajnije pomagati, što može pomagati u velikim potrebama, kojima sami pojedinci, prepušteni sebi, ne mogu doskočiti i što sve to može činiti na temelju objektivnijeg prosuđivanja samih potreba, koje treba ublažiti. Sve one koji svojim požrtvovnim radom vode karitas, kao i one koji ga svojim prilozima i pomoću uzdržavaju, Crkva smatra svojim odličnim članovima i veoma ih potiče u njihovu radu. Jednako u duhu univerzalne kršćanske ljubavi, koja nije zabrinuta samo za članove svoje vlastite zajednice, nego za svakog čovjeka u nevolji, potiče svoje vjernike da sudjeluju s drugima u karitativnim društvenim akcijama, kao što su Crveni križ, Gladno dijete, akcija za suzbijanje raka, štabovi za pomoć prigodom eventualnih katastrofa. Osobito očekuje da se kršćanska mladež pokaže spremna kada ustreba i fizičkim snagama priskočiti u pomoć. »Neka laici veoma cijene i prema svojim mogućnostima pomažu djela ljubavi i socijalnog staranja, bilo privatnog, bilo javnog, kao i međunarodnog, koje djelotvorno pomaže pojedine ljude, pa i narode, koji se nalaze u nevolji. Neka u tom sudjeluju sa svim ljudima dobre volje« (AA 8, 6).

5. Dijalog

Prisutnost ljubavi prema bližnjima u nama pokazujemo na poseban način svojom spremnošću da s njima podijelimo svoje misli i otkrijemo im svoje shvaćanje stvari, kao i time da se dademo od drugih poučiti, osobito što se tiče općega dobra. Bez zajedničkih misli iluzorno je govoriti o zajedničkoj izgradnji svijeta i o zajedničkom humaniziranju čovjeka. Izgradnja svijeta i humaniziranje čovjeka je zamršen proces i veoma opsežan pothvat, koji u sebi uključuje bezbrojne elemente među sobom povezane najrazličitijim vezama i čvorištima. Za takav pothvat posebno je važno jedinstvo misli, a toga opet nema bez zajedničkog dogovaranja i dijalogiziranja. Htjeti i znati dijalogizirati danas je nova i najpotrebnija krepost kad je riječ o humaniziranju čovjeka. Bez suradnje nema govora o ostvarivanju velikih ciljeva kao što je pridizanje jedne zajednice, pogotovo ako pred očima imamo opću ljudsku zajednicu. Dijalog je najjemenitnija vrsta suradnje i početak svih ostalih suradnja jer on je suradnja na području misli, a zajedništvo je misli nuždan preduvjet za svaki daljnji oblik suradnje. Tko se i malo zalaže za izgradnju svijeta, tome je to posve jasno.

Kad kažemo da je dijalog nova krepost, onda ne mislimo da te kreposti prije nije bilo, nego mislimo reći samo to da smo dijalog tek danas, kad je on postao temeljnim instrumentom za izgradnju svijeta, pravo uočili, a njegovu vrijednost i zamašitost tek pravo otkrili. Oduvijek se u čovječanstvu vodio dijalog. I možemo reći da je sve dobro u povijesti, gdje je on sretno uspio, proizišlo iz njega. Mislimo pri tome i na spasonosni dijalog između Boga i čovjeka, na kojem se temelji naše spasenje pa se i pod tim vidom radujemo današnjoj situaciji čovječanstva, koja ga prisiljava na međusobno dijalogiziranje više nego ikad prije, ako želi postići plemenite visoke ciljeve za kojima čezne. Na taj način profana povijest vidljivije poprima temeljnu strukturu povijesti spasenja pa povijest spasenja postaje čovjeku shvatljivijom i prihvatljivijom.

Premda je potreba dijaloga danas općenito priznata, ipak njegova narav kao zasebne kreposti nije posvud i svima jasna, dijelom zbog dogmatiziranja stvari i stavova koji u sebi nisu apsolutni, a dijelom zbog dosadašnjeg načina koegzistiranja, koji se sastojao pretežno u polemiziranju s drugima, koji nisu s nama istog mišljenja, sve do bacanja anatema.

Prvi element pravoga dijaloga (o četiri elementa prvog dijaloga vidi T. J. Šagi-Bunić, Ali drugoga puta nema, KS, 1969, str. 378—382) jest poštivanje tuđeg mišljenja. Nitko ne zna sve, pogotovo kad se radi o složenim problemima ili o osnovnim problemima ljudskog života. Mi ne živimo u posjedu istine, nego u traženju i sticanju istine. Istina je mnogo šira i dublja nego što smo mi, pa njezin dio, koji mi još nismo otkrili, može posjedovati netko tko živi uz nas. Pa i kad se susretnemo s krivim mišljenjem, mi se s poštovanjem odnosimo prema njegovu nosiocu, koji je uvjeren da je njegovo mišljenje ispravno, jer se čovjekovo moralno dostojanstvo sastoji u *stavu prema spoznaji*, a ne u samoj spoznaji, koja može biti i kriva. To poštivanje osobe s kojom dijalogiziramo čini nas otvorenim

i iskrenim te nas čuva od svih nečasnih manevriranja istinom, u prvom redu od bilo kakve prisile da naš subesjednik pošto-poto primi naše mišljenje. Tako je Bog, kad je naumio čovječanstvu predati svoju Istinu, u punom poštivanju osobe Bl. Djevice Marije stupio s njom u dijalog.

Za dijalog je potrebna stanovita različitost mišljenja kao jamstvo da se subesjednici mogu upotpuniti i svaki od njih bolje shvatiti sebe i drugoga, što je cilj dijaloga. Ako smo svi istog mišljenja, nemamo o čemu dijalogizirati, pogotovo ne možemo jedan drugoga obogatiti novim spoznajama. Dijalog je u svojoj biti instrument istraživanja i produbljivanja istine. Razilaženje u mišljenjima ne mora uvijek značiti da je jedna strana na krivom putu. Može se raditi o dvama različitim stavovima i gledanjima na istu stvar, koja se upotpunjuje i svaki se drugim bolje razjašnjuje, samo ih treba dovesti u sklad.

U dijalog stoga treba stupiti s otvorenošću prema istini i spremnošću da je prihvatimo bez obzira na to tko je iznosi i od koga smo »pobijedeni«, uvjereni da se sloboda konačno sastoji u ropstvu. Biti slobodan znači robovati istini. Zatvoriti se pred istinom, ma od koga ona dolazila, znači predati se u ropstvo svojoj samodopadnosti i nasilnosti. Dijalog nije osamljena krepost, ona se u nama veže skladno s ostalim krepostima. Najbliža susjeda joj je iskrenost, tj. pažnja, briga i zabrinutost ne za osobe, nego za istinu, kako bismo nju svjedočili i nju bez pridržaja uvijek primali od bilo koga.

U vođenju dijaloga moramo računati na strpljivost jer se uza svu dobru volju istina teško probija u čovjeka. Svaki je čovjek opterećen predrasudama odgoja, sredine i vremena u kojem živi. Predrasude su krive ideje koje smo mi usvojili kao ispravne. U svojim razmišljanjima mi se tim idejama služimo, pouzdano i samosvjesno, te izvodimo iz njih razne zaključke, u njihovu svjetlu zauzimamo stavove prema ljudima i prilikama. Ti su zaključci i stavovi, dakako, neispravni, ali nije lako otkriti njihovu neispravnost budući da slijede »iz očitih postavki«. Predrasuda je, naime, kriva ideja koja je postala akciona, sama po sebi očita, u koju se nimalo ne sumnja, u čijem se svjetlu promatra ostalo pa nije lako otkriti kad je čovjek zapravo žrtva jedne lažne ideje. K tome nadolaze osobne, društvene i političke situacije i razni drugi obziri koji remete mirnu asimilaciju istine. Samo se ustrajnost dijaloga smije nadati uspjehu.

Svrnimo još pozornost na jednu posebnu vrstu dijaloga: na dijalog s ateistima. U dijalogiziranju s onima koji ne vjeruju o pitanjima vjere nikada ne možemo krenuti s pretpostavke da smo na krivom putu. Da li onda takav dijalog ima smisla, jer dijalog traži nepriznavanje mogućnosti posjedovanja apsolutne istine? Premda vjernik posjeduje istinu, ipak je ne posjeduje tako da u njezinoj spoznaji i jasnoći ne bi mogao porasti, da je ne bi mogao gledati s drugih stanovišta, s kojih je dosad nije gledao, da je u vezi s drugim promatranjima ne bi mogao drukčije formulirati i da joj ne bi mogao pronaći nove egzistencijalne dimenzije. Stoga je vjerniku ne samo moguće voditi dijalog s nevjernikom nego je na taj dijalog upućen, i to ne samo da ne ostane siromašan lišavajući se mogućnosti novih otkrića

u vjeri i produbljivanja svoje vjere nego i zato da ne postane nesuvremen, vjerom nekontekstiran sa svojim vremenom. Ustegnu li se od dijaloga svi vjernici, Crkva će ostati u *splendid isolation* od svoga vremena, a to je za ustanovu kojoj spasenje nije povjereno na čuvanje nego za davanje najveća tragika. (Vidi T. J. Šagi-Bunić, Ali drugoga puta nema, KS, 1969, str. 384—396)

6. Grupe

Vjernici koji žive u dijalogu sa svijetom, kao članovi stručnih društava, politički djelotvorni ovozemnim zanimanjima, doprinoseći izgradnji humanijeg svijeta, prožeti ljubavlju prema svima, uključivši i neprijatelja, sebe kao ljude i kao kršćane najbolje ostvaruju kad rade na humaniziranju čovjeka i na pokristovljenju čovjekove povijesti, kad vrše ogroman i nena-doknativ *individualni apostolat*. Sve to rade kao građani svijeta i kao njegov dio, bez ikakvih mandata od Crkve i bez ovisnosti od njezine hijerarhije. Milost i svjetlo da mogu svoje djelovanje moralno prosuđivati i milosno obraditi — to je sve što im Crkva daje. Po njima je Crkva prisutna u svijetu kao Božji narod, kao zajednica pozvanih na sudioništvo mesijanskih dobara u Duhu Svetome.

Novije vrijeme otkriva, a katkada upravo zahtijeva da se vjernici koji u svijetu vrše individualni apostolat sakupljaju u manje skupine. »Laici koji mogu vršiti apostolat samo individualno neka se prema prilikama vremena i mjesta prigodno okupljaju zajedno u malene skupine da međusobno izmijene misli, bez krute institucionalne i organizacijske formule, i to tako da se to pred drugima svagda očituje kao zajedništvo Crkve i kao svjedočanstvo ljubavi. Na taj način u prijateljstvu i izmjeni iskustava, pomažući se duhovno među sobom neka se jačaju da lakše nadvladaju neugodnosti odviše izoliranog života i djelovanja, a i da uvijek donose obilnije plodove u apostolatu« (AA, 17).

Cilj je takvih sakupljanja pridizanje Duha u prijateljskom krugu sudioničara u istoj vjeri, u istoj euharistijskoj gozbi, u istoj eshatološkoj nadi i u istoj Kristovoj ljubavi kako bi svoj zadatak humaniziranja svijeta uz mogli unatoč osjećajima izoliranosti i osamljenosti s postojanim žarom uvijek obavljati. Izmjena misli i iskustava, zajedničko traženje rješenja aktualnih pitanja, smišljanja kako jedni drugima mogu biti od duhovne pomoći, a katkad i materijalne, zajedničko čitanje i razmišljanje Sv. Pisma uvelike pomaže duh da ne klone od utruđenosti od dnevnih poslova i da se ne izgubi u mnoštvu pitanja koja mu nameće današnji poslovni život. A ne bi bilo ni naravno kad kršćani, koji propovijedaju ljubav i nastoje je drugima iskazivati, ne bi te ljubavi iskazivali, međusobno okupljajući se na temelju osobnog povezivanja u prijateljske skupine kao oni koji se ljube. Tako ta okupljanja ne samo da potiču sudionike na ustrajnost kršćanskog života i na svjedočanstva u svijetu nego su ujedno sama veliko svjedočanstvo jedinstva Crkve i njezina duha zajedništva, čime Crkva veoma djeluje u svijetu kao sakrament spasenja. Iz takvih skupina mogu

proizaći i razni zajednički apostolati, koje skupine izvode na svoju vlastitu odgovornost pa se ti apostolati ne mogu smatrati da ih izvodi hijerarhijska Crkva, osim ako uslijedi pristanak crkvene vlasti (AA, 24).

Te skupine valja dobro dijeliti od političkih, nacionalnih, poslovnih ili drugih okupljanja u svrhu postizavanja ovozemnih ciljeva, a u kojima mogu sudjelovati podjednako vjernici i nevjernici. Radi se o okupljanju samo vjernika na temelju njihova osobnog nastojanja u prijateljske skupine u svrhu postizavanja duhovnih zajedničkih dobara. Bilo bi zlo kad bi se te skupine samodopadno zatvarale u se i kad bi prekidale vezu s Crkvom, što se tiče vjere i duhovnosti, jer kao partikularne zajednice mogu živjeti jedino kao dio opće zajednice Božjega naroda pa im je stoga brižljivo nastojati oko duhovnog zajedništva s cijelim Božjim narodom.

7. Individualni apostolat

Baveći se svojim svjetovnim zanimanjem u svjetlu vjere i na pobudu ostalih vjernici obavljaju u svijetu *individualni apostolat*. Kad se pruži prilika, oni sukladno »dostojanstvu ljudske osobe i njezinoj društvenoj naravi« (DHI 3, 2) očituju i drugima misli vodilje svoga djelovanja, jer je potreba ljudske naravi koja je tjelesno-duhovna da čovjekova nutrina probije u vidljivost i očituje se drugima, pa i jer svaki čovjek osjeća svojom dužnošću da sa svojim uvjerenjem koje smatra ispravnim i važnim za druge upozna druge. Svojim životom vjere, ufanja i ljubavi uvode u svijet Božje kraljevstvo na onom mjestu na kojem rade. Svojom pravednošću, čestitošću i ljubavi čine svijet pravednijim, čestitijim i prijateljskijim, pokazujući kako je Krist i u naše vrijeme živ u svojim vjernicima i kako po njima sav svijet, čovjekovu povijest i cijeli svemir privodi u eshatološki poredak. »Suradujući — kao građani ovoga svijeta — s drugima u izgradnji i u brizi za vremeniti poredak, laici treba da u obiteljskom, profesionalnom, kulturnom i socijalnom životu djeluju iz što viših vjerskih pobuda, pa i, kad se pruži prilika, da očituju i drugima te razloge svoga djelovanja, svjesni da tako postaju suradnici Boga Stvoritelja, Otkupitelja, i Posvetitelja i da ga time proslavljaju« (AA 16, 5).

Krštenjem i sakramentalnim životom vjernici postaju dionici vrhunarnih dobara i sposobni da vrhunarnavno djeluju. Baveći se svojim svjetovnim zanimanjima vjernici su dužni u ime *zajedništva i društvenosti u traženju istine* razjasniti i drugima tu vrhunarnavnu dimenziju svoga rada u kojoj se nalaze svi ljudi dobre volje, poštivajući pri tome u svemu dostojanstvo ljudske osobe i slobodu savjesti. Na poseban način vrše taj apostolat primajući odano i podnoseći strpljivo svoje životne križeve, pa ako uredba i progonstva, sjećajući se da smo po trpljenju Sina Božjeg otkupljeni i da smo trpljenjem, koje — na žalost — neće nikada napustiti čovjeka dok izgrađuje ovozemaljski grad, možemo sebi i drugima zadobiti spasenje.

Individualni apostolat je samo onda uspješan ako je sam vjernik prožet kršćanskim načelima i ako doživljava zajedništvo života s Kristom i sa

Crkvom, jer on u svijetu mora biti prisutnost Krista i prisutnost Crkve. Da to uzmogne biti, traži se dugotrajan odgoj i stručan duhovni rad na samom sebi, što mu može omogućiti jedino vjerska škola u svojim raznim životnim oblicima, kao što su katehetske pouke, treći redovi, Marijini zborovi za kršćanski život, duhovni seminari, razni stupnjevi škole za obitelji i obiteljsku duhovnost, večernji tečajevi o vjerskim problemima, pučka vjerska sveučilišta, konferencije za pojedine staleže, koncilske i druge tribine. Trebali bismo pomišljati i na novicijate za laičku svetost. Laici su, kao i kler i redovnici, pozvani na svetost. Ako je Crkva za kler vodila i vodi sjemeništa u kojima odgaja za duhovni život specifičan svećenika, a za redovnike novicijate, u kojima odgaja za redovničku svetost, morala bi se pobrinuti u nekom obliku i za novicijate za laičku svetost. Teško možemo očekivati da će se težnja za svetošću kod laika omasoviti, a još manje ostvariti, ako laici ne budu sistematski i stručno uvedeni u duhovni život. Bilo bi premalo zadovoljiti se sviješću da i laici mogu biti sveti. Treba učiniti sve da im bude moguće da postanu svetima, kao što je to svećenicima i redovnicima. Treba im stvoriti uvjete za posvećenje za koje nema pravo individualnog apostolata.

Zaključak

Sve što smo ovdje iznijeli namijenjeno je da vjernicima pomogne da jasnije uvide svoj cjeloviti kršćanski poziv, »da nastoje oko univerzalnog i dublje utemeljenog bratstva i da, potaknuti ljubavlju, širokogrudnim i zajedničkim naporom odgovore na neodgodive zahtjeve našeg vremena« (GS 91, 1), pa i da cijela Crkva kod nas jasnije vidi ciljeve i načine svoga djelovanja danas.